

Der er idyllisk stille ved Sminge Sø. Start gerne turen med at kravle op i fugletårnet, så kan man få et fint overblik over området. Tårnet ligger mod syd, blot et par hundrede meter fra p-pladsen. Mens man går, kan man næsten ikke undgå at lægge mærke til den lave, men meget stejle skrænt et par meter mod vest for stien.

Foto: Tove Stockmarr

Udsigt over Sminge Sø fra fugletårnet. Tårnet er overdækket, så der er ly til regnvejrsdage. Søen dækker godt 22 hektar og har nærmest karakter af en lavvandet udvidelse af Gudenåen. På den østlige bred støder Gjærn Å til søen og der anlægges sandbanker som især vadefuglene nyder godt af.

Gudenåen og Gudenådalen er enorme. Åen har i dag sit udspring omkring Tørring i Midtjylland og dræner jorden i hundredvis af kilometer, før den udmunder i Randers Fjord langt mod nord. Den er egentligt skabt af rivende smeltevandsstrømme i slutningen af sidste istid for mellem 10.000 og 18.000 år siden. Og selv den dag i dag kan man omtale åen som en sidste rest af fortidens smeltevandsfloder.

Mens man nyder udsigten fra tårnet, kan man prøve at forestille sig, hvordan området må have set ud i slutningen af sidste istid:

Da isen omsider var ved at smelte væk fra Danmark, efter at den i nogle tusinde år havde stået ved den såkaldte Hovedstilstandslinie, der kan følges fra Viborg i nord til Padborg i Sønderjylland, producerede den smeltende is enorme vandmasser. Vandmasserne strømmede mod vest, og afsatte store mængder sand og grus, der i dag opbygger de vestjyske hedesletter. I takt med at isen begyndte at smelte væk fra Hovedstilstandslinien for omkring 16.000 til 18.000 år siden, blev der i de førhen isdækkede områder i Øst- og Midtjylland åbnet nye veje for smeltevandet. Det betød, at smeltevandet nu kunne strømme af mod nord i retning af Limfjordsområdet. Dette er begyndelsen til Gudenåen.

Under den fortsatte afsmeltning af ismasserne sled det strømmende vand så kraftigt i jordoverfladen, at der blev eroderet dybe dale. Gudenåen løber i dag i et vidt forgrenet system af sådanne smeltevandsdale, hvor man hvis man har øjnene med sig, tydeligt kan se, at dalene tidligere har været meget bredere. Omkring Sminge er det særligt tydeligt.

Ligesom andre floder har smeltevandsstrømmene i det isfrie land fulgt landskabets lavninger i retning mod havet. Alt efter om vandet har strømmet gennem brede lavninger eller snævre dalgange, har der udviklet sig smeltevandssletter eller smeltevandsdale. For begge gælder, at landskabets overflade hælder i strømningens retning.

Selv om isen i Danmark i denne periode var under kraftig retræte, så har der mange steder i og omkring Gudenådalen ligget større eller mindre dødis-mængder, det vil sige is, der ikke mere var i kontakt med indlandsisen. Hvis dødisen er dækket af jord, forsinkes afsmeltningen, og tilstedeværelsen af dødis kan medføre, at smeltevandsfloderne tager en helt anden retning, eller at vandet strømmer hen over klumpen, hvorved det anlægger

en smeltevandsflod i et højere niveau. Under alle omstændigheder kan der ske en ændring af det generelle afsmeltningsmønster. Det er nærliggende at tænke, at Sminge Sø formodentligt angiver stedet, hvor der tidligere lå en klump dødis.

Forlader man fugletårnet og spadserer på "Trækstien" videre mod syd, kan man se, at der er flere markante afsatser langs Gudenådalens brink.

På den første del af strækningen er man dog næsten helt omgivet af dunhammer og tagrør, der tilsammen danner en tæt rørskov, så her er det svært at se noget. Til gengæld er der en livlig kvildren af mange slags fugle.

Foto: Tove Stockmarr

Dunhammer.

Landskabeligt markerer afsatserne en slags brede trappetrin, geologer kalder dem for terrasser. Terrasserne angiver forskellige stadier i afsmeltningen af isen og viser, at afsmeltningen ikke er foregået jævnt, men i forskellige tempi. De viser også tydeligt hvordan vandføringen i Gudenåen er aftaget. Hver terrasse

er anlagt til forskellig tid og viser, hvordan Gudenåen har skåret sig dybere og dybere ned i sit eget flodleje.

Omkring Sminge er det muligt at få øje på tre terrasser. I sydenden af Sminge Sø er der en tydelig terrasse i dalens vestskrænt. Den ligger højt oppe på skrænten og viser, hvor bunden af Gudenåen lå for hen ved 16.000 år siden. Der er næsten 30 meters forskel mellem bunden af den nuværende Gudenådal til denne øverste terrasse. Så meget har åen eroderet sig ned siden da.

GUDENÅDALEN VED SMINGE

Foto: Tove Stockmarr

Terrassen syd for Sminge Sø (set mod vest) hvor Gudenåen har sit indløb til søen. Da der aldrig har været gjort forsøg på at dyrke afgrøder på terrassen, er den meget stejl og viser derved på fornem vis, hvordan en "fossil flodskrænt" ser ud.

Tilsvarende kan man på østskrænten af Gudenådalen se terrasser i andre niveauer. De ligger begge under terrassen i vestskrænten og angiver derved Gudenådalens senere udviklingstrin.

Som så mange andre steder i det midtjyske søhøjland, er området fuldt af fortidsminder og middelalderlig klosterbebyggelse.

Umiddelbart syd for Sminge Sø kan man i dag se resterne af Sminge Kloster, der formodentlig blev opført omkring 1100-tallet. Klosteret blev opført af cisterciensere, der kom fra Vitskøl Kloster i Himmerland. Bosættelsen i Sminge blev dog af kort varighed, idet de kort herefter flyttede til Mossø, hvor de opførte Øm Kloster.

Foto: Tove Stockmarr

Området er landskabsmæssigt set helt unikt og kan næsten sammenlignes med et "udendørs museum". Dertil kommer områdets flora og fauna der er en sand guldgrube for dem der interesserer sig for fx fugle. Følgende skilt blev set i efteråret 2003 i umiddelbar nærhed af Sminge Sø. Det taler for sig selv.

Gudenådalen ved Sminge Skønhed omkring Danmarks største å

Gudenådalen og Gudenåen er store og ved Sminge breder åen sig ud og bliver til Sminge Sø. Her er skønne landskaber og mange interessante planter og fugle.

Det er smeltevandet fra isen, som dækkede området under istiden, som har skabt de store dale og terrasser i dalens sider. Her har været vand før. Meget, meget vand.

Hvor:

Gudenådalen ved Sminge ligger 7 kilometer nordøst for Silkeborg.

Koordinater:

56.21626
9.66703

Find flere steder på:
www.geus.dk/naturperler

GEUS

www.geus.dk

Tekst:

Geolog, naturvejleder Tove Stockmarr